

Юлія Плетенецька
м. Київ, Україна
Наталія Ладозубець
м. Київ, Україна

Особливості відтворення авторської метафори у перекладах поетичних творів Емілі Дікінсон та Шарлотти Бронте українською мовою

***Abstract.** The article analyzes the ways of rendering of language metaphorical images in English translations of poetry by Emily Dickinson and Charlotte Brontë. Analysis of poetic works shows that in the process of metaphorical images rendering translators use a wide range of methods. In case the metaphor is understood by both source and target language users, it is preserved in translation. In case of absence of the direct equivalent in the target language, the metaphorical image is translated with the relative equivalent, simile or direct equivalent with certain explanation. The translator can choose to paraphrase the metaphor or leave it without translation. The study of translated versions of poems by Emily Dickinson and Charlotte Brontë shows that most metaphorical images were translated with direct and relative equivalents by means of specifying metaphors' meanings, or replacing these meanings with the ones known for a target reader.*

***Key words:** language image, author's metaphor, relative equivalent, translation of poetry.*

Ключова особливість поезії – її метафоричність. Під час перекладу поетичних текстів вкрай складно зберегти весь обсяг метафоричності тексту. Збереження єдності форми та змісту, музичності та ритмічності оригіналу – основна проблема, з якою стикається перекладач. Переклад поезії без відчутних семантичних втрат лінгвісти вважають неможливим через структурно-типологічні особливості мов, що задіяні в процесі перекладу. У зв'язку з цим переклад поезії являє собою широку сферу для аналізу. Проблемам поетичного перекладу, а також збереженню та відтворенню в ньому метафори було присвячено ряд досліджень, зокрема, таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Д. Девідсон, Г. Склярєвська та Н. Арутюнова (проводили аналіз функціонального аспекту метафоризації), Дж. Лакофф і М. Джонсон (розробляли класифікації метафор), В. Комісаров та П. Ньюмарк (досліджували труднощі та особливості передачі метафори при перекладі). Проте, власне, практичний аспект досліджень у цій галузі розкритий неповно, адже твори багатьох поетів не були перекладені, або були мало досліджені, зокрема існує не так багато перекладів поетичних творів Шарлотти Бронте саме українською мовою, відповідно, малочисельними є й наукові аналізи таких перекладів.

Мета роботи – дослідити особливості відтворення та прийоми збереження авторської метафори у поетичному перекладі творів Емілі Дікінсон та Шарлотти Бронте. Поетична мова Е. Дікінсон складна та загадкова. Прагнучи осягнути незбагненне, поетеса виходила за межі логіки, мислила метафорами, зашифровуючи свою думку і перетворюючи вірші на своєрідні загадки.

Не дивно, що у її віршах можна знайти чимало різних образів та мотивів, метафорично зашифрованих і, безумовно, важливих для розуміння поетичної творчості та світогляду поетеси. Для того, щоб розшифрувати її метафори, тобто адекватно інтерпретувати, необхідне знання різноманітних контекстів – біографічних, міфологічних, загальнолітературних, контексту творчості поетеси в цілому, які допомагають відновити асоціативне поле образу та перепіг поетичної думки авторки.

У статті проаналізовано кілька перекладів творів американської поетеси Е. Дікінсон українською мовою для того, щоб простежити відтворення авторських метафор. Перший проаналізований поетичний твір – це вірш під назвою “Exultation is the going...”. Оригінал поезії:

*Exultation is the going
Of an inland soul to sea,
Past the houses – past the headlands –
Into deep Eternity –*

*Bred as we, among the mountains,
Can the sailor understand
The divine intoxication
Of the first league out from land? [1]*

*Для дослідження було обрано переклад цього твору М. Тарнавської:
Захват радості – це вихід
З суходолу в океан,
Повз півострови – оселі –
Вглиб у вічності туман –*

*Сам із гір, чи зрозуміє
Нас моряк на кораблі,
Наше божеське сп'яніння
Першу мілью від землі? [2]*

Весь вірш – це розгорнута філософська метафора про підняття людиною в захоплено-збудженому стані (exultation – захват радості) завіси вічності (into deep eternity – вглиб у вічності туман) в результаті вивільнення душі (the going of an inland soul to sea – з суходолу в океан), що прямує до моря нескінченного життя вдалину від суші, що на думку деяких дослідників уособлює смерть. На даних прикладах видно, що перекладачка певним чином трансформувала метафори, але зберегла зміст образів в перекладі.

У кінці твору зображений божественний політ людського духу (the divine intoxication of the first league out from land?), що захоплює моряка із гір – він безперечно відчуває *божеське сп'яніння, першу милю від землі*. Цей образ відтворено в максимально близькому до оригіналу вигляді. Особливість образу моряка також полягає в тому, що він виріс серед гір – образ вершини, безпосередньо пов'язаний з пізнанням людського духу і прагненням до безмежності всесвіту, а перша миля від землі – це перший крок до омріяної свободи. Перекладачці також вдалося зберегти суто риторичне питання, поставлене Е. Дікінсон наприкінці твору. З творчості поетеси видно, що їй цікаві форма і внутрішня структура процесу, що відбувається в душі, часом таємниче-закритого, незбагненого, але такого, що спонукає до пошуку, її найбільше захоплює те, що очима не побачити. В результаті такого процесу поетеса залишається наодинці з собою та пильно аналізує свій внутрішній світ.

Цікавою є і метафоричність у творчості Ш. Бронте, роль метафор в ній. Спробуємо проаналізувати способи передачі метафоричних образів авторки в перекладі. Спочатку розглянемо уривок з вірша письменниці “Regret” та переклад цього поетичного твору Марини Семененко. Героїня твору прагне до щастя, хоче віднайти його і вважає, що заміжжя – це чудове рішення. Основна проблема, викладена в цьому вірші, проявляється під час її пошуку кохання. Уривок оригіналу:

*Life and marriage I have known,
Things once deemed so bright;
Now, how utterly is flown
Every ray of light!
'Mid the unknown sea of life
I no blest isle have found;
At last, through all its wild wave's strife,
My bark is homeward bound [3].*

Уривок перекладу М. Семененко:

*І шлюб пізнала я в свій час
Й життя радіти вчилась;
Та вогник втіхи швидко згас,
Що й сліду не лишилось!
І не знайшлось у морі цім
Для мене ще причалу;
Тож знову мрію я про дім
У хвилях долі шквалу.*

Образ *ray of light* було конкретизовано в перекладі та відтворено як *вогник втіхи*, який *згас*, ніби згасла певна надія в душі героїні на щасливе

подружнє життя. Образ моря в цьому уривку також метафоричний, адже він символізує життя, в якому героїня шукає своє місце, свій причал.

Головне занепокоєння полягає в тому, що незалежно від того, в якому б напрямку героїня рухається, вона відчуває, що не може знайти своє кохання і щастя. Героїня уявляє своє життя як подорож, плавання та пошуки нового місця, яке вона зможе назвати домом.

У наступному уривку перед героїнею твору відкриваються нові можливості та зміни, до яких вона так сильно прагнула. Оригінал:

*Farewell, dark and rolling deep!
Farewell, foreign shore!
Open, in unclouded sweep,
Thou glorious realm before!
Yet, though I had safely pass'd
That weary, vexed main,
One loved voice, through surge and blast,
Could call me back again [3].*

Уривок перекладу М. Семененко:

*Прощайте, темні води світу
Й немила чужина!
Відкрилася переді мною
Надія ще одна!
І хоч вдалось мені пройти
Тяжкий і довгий шлях,
Якби покликав мене ти,
Вернулась би назад.*

Здається, її сумна і важка подорож закінчилася щасливо. Проте вислів *Якби покликав мене ти, Вернулась би назад*, свідчить, що хоч як важко їй було, вона готова знову пережити цю подорож з самого початку, якщо колись знову втратить своє кохання. Метафоричний образ *glorious realm* оригіналу перекладачка конкретизувала образом надії та замінила в перекладі.

У останній строфі авторка продовжує зображувати коханого на ім'я Вільям та нарешті відчуває себе щасливою. Уривок оригіналу:

*Though the soul's bright morning rose
O'er Paradise for me,
William! even from Heaven's repose
I'd turn, invoked by thee!
Storm nor surge should e'er arrest
My soul, exulting then:
All my heaven was once thy breast,
Would it were mine again! [3]*

Уривок перекладу М. Семененко:

*Зайнявся світлий ясний ранок
І освітив мій власний рай;
О, Вільяме, промов хоч слово наостанок,
І повернуся я в твої край!
Душа моя не знатиме вже болю,
Як пригорнуся знову до твоїх грудей,
І більше не благатиму про волю,
Коли загублюсь в глибині твоїх очей.*

Раніше життя героїні було темним, складним і сповненим страшних спогадів. Образ раю перекладачка точно відтворила в перекладі. Він грає тут важливу роль, адже з появою Вільяма, життя почало здаватися їй раєм, яскравим, красивим і щасливим. Героїня готова йти за своїм коханим будь-куди і пожертвувати всім заради нього. Образ шторму не відображено в перекладі, але замінено його образом болю, що він, на думку перекладачки, і означає, тобто в перекладі значення було конкретизоване.

Метафоричним є й образ неба, яке не раз згадується у вірші. Воно символізує рай, тобто щасливе життя, яке віднайшла героїня в обіймах коханого – як *пригорнуся знову до твоїх грудей*.

Далі проаналізуємо уривок віршованого твору Ш. Бронте під назвою “Life”. Оригінал поезії:

*Life, believe, is not a dream
So dark as sages say;
Oft a little morning rain
Foretells a pleasant day.
Sometimes there are clouds of gloom,
But these are transient all;
If the shower will make the roses bloom,
O why lament its fall? [3]*

Для аналізу вибрано уривок вірша в перекладі В. Яковчука:

*Вір – життя не сон чудний,
Що з темноти встає;
Часто ранній дощ дрібний
Прекрасний день дає.
Буде хмар туманних гніт –
Та швидко промине;
А якщо дощ троянд оживить цвіт,
Чому ж усе сумне? [4]*

Метафора *clouds of gloom* відтворена в перекладі не буквально, а скоріше відтворена відносним еквівалентом з подібним характером образності, тому можна сказати, що все ж основні думки і почуття авторки передані.

Також варто виділити, що в оригіналі немає семантичного компоненту швидкості – *та швидко промине*, але в перекладі збережено запитання оригіналу, яке спонукає читача самому дійти думки про те, що смуток мине. В оригіналі за допомогою питального речення, по суті, стверджується, що квіти все таки не зів'януть, тобто смуток мине і все буде добре.

На думку деяких дослідників, якщо немає можливості перекласти метафору оригіналу, доцільно виявити образні блоки, що формують метафору, і відтворити їх у тексті перекладу [5, с. 84]. Образними блоками називають сукупність образних компонентів (домінантних ознак), репрезентованих метафорою, вони з достатнім ступенем повноти подають образне світосприйняття автора. У метафоричних блоках виокремлюємо основні образні компоненти, що передають домінантні ознаки метафори та зв'язки між ними, і допоміжні компоненти, які посилюють ті чи інші мотиви, забезпечують виразність створеного уявлення чи образу [5, с. 84]. Основні передають почуття, оцінки, особливості сприйняття автором оригіналу картини світу; допоміжні – посилюють образ, його виразність або передають інші авторські інтенції.

Для прикладу візьмемо метафоричний образ *clouds of gloom*. Спочатку варто зрозуміти зв'язки між уявленнями в картині світу авторки. Хмари закривають сонце, світ тьмяніє, стає не таким виразним. Так само, як хмари закривають сонце, смуток обмежує відчуття щастя. Хмари рухливі, вони пропливають, і сонце знову сяє. Смуток теж мине, а з ним повернеться і відчуття щастя.

Отже, перекладачеві необхідно відтворити такі блоки ознак: негативна ознака – закриває, обмежує, позитивну ознаку – не вічна, вона мине. Розглянемо також метафоричний образ троянд, які розквітають після зливи. У цьому випадку зв'язок установлений таким чином: зливу важко витримати, проте після неї розквітають троянди. Смуток важко витримати, проте він мине, і знову буде відчуття щастя [5, с. 85]. Як бачимо, фактично ті самі блоки. Допоміжними компонентами виступають форма запитання і посилення ідеї тимчасовості смутку через використання прямого твердження про те, що все у світі відходить у минуле – *these are transient all*.

Аналіз поетичних творів Емілі Дікінсон та Шарлотти Бронте та їх перекладів доводить, що існує певний закон збереження метафори, тобто наявні прийоми, до яких звертаються перекладачі, коли перекладають метафоричні образи. Найперше, якщо метафора зрозуміла для носія мови перекладу, то її зберігають. Якщо прямий відповідник в мові перекладу відсутній, то метафоричний образ замінюють відносним еквівалентом.

Якщо еквівалент невдало та неточно передає метафоричний образ, вдаються до порівняння. Якщо метафоричний образ може бути незрозумілим читачеві, його зберігають, але з додаванням певного пояснення. Якщо ж жоден з перелічених способів не підходить, використовують перефразування. В окремих випадках перекладач може дійти висновку, що немає потреби чи можливості відтворити метафору в перекладі. Наведеними прийомами користуються перекладачі, щоб максимально влучно передати зміст метафоричного образу твору оригіналу.

Література

1. Emily Dickinson [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.poemhunter.com/emily-dickinson/http://poetyka.uazone.net/dickinson/>.
2. Емілі Дікінсон [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://poetyka.uazone.net/dickinson/>.
3. Charlotte Brontë [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://digital.library.upenn.edu/women/bronte/poems/psc-regret.html>.
4. Шарлота Бронте, Життя [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=577303>.
5. Пелепейченко Л. М., Образні компоненти оригіналу як орієнтир у перекладі метафори поетичного тексту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. No. 43. Том 4. С. 82 – 86.